

گزارش

اوضاع بازار جهانی و داخلی دانه‌های روغنی و

روغن نباتی

نویسنده: عباس کاظمی*

مقدمه

امروزه چربیها، یکی از اجزای اصلی تغذیه مردم در سراسر گیتی به شمار می‌رود. هر شخص، روزانه به ۴۵ گرم چربی (حیوانی یا نباتی) نیاز دارد. در حدود ۱۵ درصد کالری مورد نیاز بدن را چربی تأمین می‌کند. هر گرم چربی تقریباً ۹ کالری انرژی تولید می‌کند که در مقایسه با ۴ کالری انرژی حاصل از یک گرم پروتئین کربوهیدراتها، بسیار شایان توجه است.

علاوه بر جنبه مصرفی و ارزش غذایی روغنهای نباتی، صنایع روغن نباتی، در بین صنایع غذایی، اهمیت ویژه‌ای دارد. زیرا براساس نظر آن دسته از صاحبان توسعه که صنعت را محور و نیروی محرک رشد و توسعه اقتصادی جوامع می‌دانند، صنایعی از اهمیت ویژه برخوردارند که بیشترین ارتباطهای پسین و پیشین را با صنایع دیگر یا بخشهای

اقتصادی ایجاد نمایند. صنعت روغنکشی و تصفیه روغن را می‌توان از این دسته صنایع دانست. این گونه صنایع، با دریافت بخشی از محصولات کشاورزی (ایجاد تقاضا در بخش کشاورزی)، روغن نباتی تولید می‌کنند که از این محصول در صنایع غذایی، و از پسماند این صنعت، در بخش دام و طیور، استفاده می‌کنند (البته ارتباطهای درون بخشی این صنعت نیز شایان توجه است). در این گزارش، بر آن هستیم تا ضمن ارائه اطلاعاتی هرچند مختصر در مورد بازار جهانی برخی از دانه‌های روغنی و روغن‌نباتی، وضعیت تولید، واردات و مصرف دانه‌های روغنی و روغن‌نباتی را در کشور، طی سالهای ۱۳۶۶-۱۳۷۵ بررسی کنیم و در حد بضاعت، مشکلات و موانع موجود بر سر راه گسترش فعالیت صنایع روغن‌نباتی و تولید داخلی آن را تحلیل نماییم.

بازار جهانی دانه‌های روغنی و روغن‌نباتی

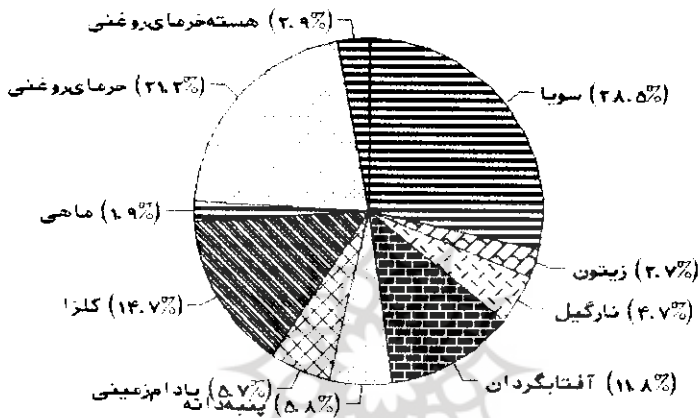
روغنکشی از دانه‌های روغنی از قرن‌ها پیش به وسیله چرخهای عصاره‌گیری معمول بوده است و روغن به دست آمده، به مصارف روشنایی، دارویی و خوراکی می‌رسید. اما روغنکشی به منزله یک صنعت، از نیمه سده نوزدهم میلادی متداول گشت. تهیه روغن‌نباتی از دانه‌های روغنی، چهار مرحله دارد:

۱) مرحله روغنکشی، ۲) مرحله خنثی‌سازی، ۳) مرحله هیدروژنه کردن، ۴) مرحله بوگیری. تاکنون حدود ۲۰ نوع گیاه که قابلیت استحصال روغن را دارند، شناخته شده‌اند که مهمترین آنها، عبارتند از پنبه دانه، آفتابگردان، سویا، کلزا، نخل روغنی. اهمیت هر یک از این دانه‌ها در زمینه تحصیل روغن در مناطق و کشورهای مختلف، یکسان نیست، اما به طور کلی ۵/۲۸ درصد از مجموع روغن‌نباتی تولید شده در سطح جهان در سال ۱۹۹۵، از دانه سویا به دست آمده است.

ترکیب تولید انواع روغن در سال ۱۹۹۵ را در نمودار ۱ می‌بینید.

نمودار ۱

سهم انواع دانه های روغنی در تولید روغن نباتی
سال ۱۹۹۵

مأخذ: بررسی مهندسی مشاور چگالش، به نقل از Oilseeds world Market and trade و نشریات هفتگی Oilworld سال ۱۹۹۵.

پنبه دانه، دانه سویا و دانه آفتابگردان، از مهمترین دانه های هستند که برای استحصال روغن، در صنعت روغن نباتی کشور، مورد استفاده است.

تولید دانه سویا، طی دوره ۱۹۸۵-۱۹۹۵، در سطح جهان، رشد متوسط ۲/۶ درصد در سال داشته و میزان تولید در پایان این دوره به حدود ۱۲۶ میلیون تن رسید. متوسط عملکرد تولید سویا در جهان در سال ۱۹۹۵ بیش از دو تن در هکتار بوده است. بیش از ۵۰ درصد از مجموع تولید جهانی سویا، در کشورهای آمریکای شمالی، و به ویژه ایالات متحده آمریکا، صورت می گیرد. براساس اطلاعات سازمان مواد غذایی و کشاورزی (فائو)، در سال ۱۹۹۶، متوسط قیمت جهانی هر تن دانه و روغن سویا، به ترتیب، ۳۰۸ و ۵۶۳ دلار برای هر تن بوده است. در زمینه تجارت

روغن سویا، در سال ۱۹۹۵، از مجموع ۶/۳ میلیون تن روغن صادر شده، کشورهای آمریکای جنوبی، با نسبت ۵۴/۴ درصد، جایگاه نخست را در میان مناطق صادرکننده این محصول، احراز کرده‌اند. در همین سال، سهم آرژانتین، برزیل و ایالات متحده از صادرات روغن سویا، به ترتیب، ۲۸، ۲۴/۴ و ۱۶/۳ درصد بوده است.

براساس اطلاعات (فائو) در سال ۱۹۹۵، حدود ۵۸/۴ درصد از روغن سویای وارداتی در سطح جهان (که تقریباً ۵/۸ میلیون تن بوده است) به کشورهای آسیایی، و به ویژه به کشور چین، وارد شده است. سهم واردات روغن سویا در ایران، از کل واردات جهان، ۸ درصد می‌باشد که رقم بسیار بالایی است.

آفتابگردان نیز با داشتن ۲۶-۵۰ درصد روغن، از دانه‌های بسیار با اهمیت در سطح جهان به شمار می‌رود. تولید این محصول، در سال ۱۹۹۵، بیش از ۲۶ میلیون تن در سطح جهان بوده که به‌طور متوسط، طی ۱۰ سال اخیر، دارای ۳ درصد رشد سالانه بوده است. در همین سال، عملکرد تولید آفتابگردان در جهان، حدود ۱/۳ تن در هر هکتار اعلام گردیده است. مناطق اروپا و آمریکای جنوبی، به ترتیب، با ۲۴ و ۲۲ درصد سهم، بزرگترین مناطق تولیدکننده آفتابگردان در آن سال به شمار می‌روند. آرژانتین، با ۲۱ درصد سهم از کل تولید، بزرگترین کشور تولیدکننده این محصول در جهان است. دو منطقه یادشده، به دلیل سهم بالایی که در تولید دانه آفتابگردان دارند، صادرکنندگان اصلی روغن آفتابگردان نیز می‌باشند، به طوری که در سال ۱۹۹۵، از کل صادرات این نوع روغن (در حدود ۳/۵ میلیون تن) ۴۰ درصد آن را کشورهای اروپایی و ۴۵/۶ درصد آن را کشورهای آمریکای جنوبی صادر کرده‌اند. آرژانتین و آمریکا بزرگترین صادرکنندگان این نوع روغن به شمار می‌روند.

آسیا و اروپا هر یک با سهمی بیش از ۳۱ درصد از مجموع واردات جهانی روغن آفتابگردان، بزرگترین مناطق واردکننده این روغن می‌باشند. سهم ایران از کل واردات روغن آفتابگردان در سطح جهان (۳/۴ میلیون تن)، در سال ۱۹۹۵، ۱۱/۷ درصد است.

قیمت جهانی روغن آفتابگردان، طی دوره ۱۹۸۵-۱۹۹۶، نوسانهای شدیدی را داشته است، در این دوره، بالاترین قیمت، مربوط به سال ۱۹۹۵ می‌باشد که میزان آن ۶۹۳ دلار برای هر تن گزارش گردیده است. این رقم در سال ۱۹۹۶ به ۵۹۸ دلار برای هر تن کاهش یافته است.

بازار داخلی دانه‌های روغنی و روغن نباتی

همان گونه که پیش از این گفتیم، در ایران، بسیاری از گیاهان روغنی کشت می‌گردد، اما آنچه که به طور وسیع تولید می‌شود و صنایع روغن نباتی از آن استفاده می‌کنند، عبارت است از سویا، آفتابگردان و تخم پنبه (پنبه دانه).

طی دوره ۱۳۶۶-۱۳۷۵، متوسط رشد تولید سویا حدود $4/7$ درصد در سال بوده است. تولید این دانه که حاوی ۱۶-۲۰ درصد روغن است و کنجاله آن در تغلیف دام و طیور اهمیت فراوانی دارد، در سال ۱۳۷۵، در حدود ۶۵۷۰۰ تن بوده است که سهم آن از کل تولید این محصول در جهان، تنها ۰/۰۶ درصد می‌باشد. به رغم آنکه در زمینه بهبود عملکرد تولید محصولات کشاورزی اقدامات مؤثری صورت گرفته است، عملکرد تولید سویا در هر هکتار، حدود ۴۰۰ کیلوگرم کمتر از متوسط جهانی می‌باشد.

در مورد آفتابگردان، با آنکه در ۱۰ سال گذشته، به طور متوسط، شاهد $15/5$ درصد رشد تولید در سال بوده‌ایم، عملکرد تولید در هر هکتار در سطح نازلی قرارداد، به طوری که متوسط این رقم در ایران، طی سالهای ۱۳۶۶-۱۳۷۵، کمتر از یک سوم رقم مشابه جهانی آن در همین دوره بوده است. میزان تولید این محصول در سال ۱۳۷۵، حدود ۴۴۰۰۰ تن اعلام گردیده است.

مهمترین ماده در تهیه روغن نباتی در داخل کشور، تخم پنبه است، به طوری که دست کم ۴۵ درصد از روغن خام استحصال شده در کشور، از تخم پنبه بوده است. در برخی از سالها، این نسبت به بیش از ۷۰ درصد می‌رسد. میزان تولید تخم پنبه در سال ۱۳۷۵، حدود ۳۲۰۰۰۰ تن، با عملکردی معادل یک تن در هکتار، بوده است. جدول ۱، چگونگی روند تغییر در تولید سه محصول یادشده، را نشان می‌دهد.

به دلیل حساسیت تولید برخی از محصولات کشاورزی و برای جلوگیری از نوسان شدید قیمت این قبیل محصولات و همچنین ایجاد اطمینان و کاهش مخاطرات احتمالی در تولید، دولت سالانه اقدام به اعلام قیمت تضمین خرید می‌نماید. سویا، آفتابگردان و وش پنبه نیز از این دسته از محصولات به شمار می‌روند. اما روشن نیست که تا چه حد سیاست قیمت تضمینی با موفقیت همراه بوده است (در دو سال اخیر برای این محصولات قیمت تضمینی اعلام نگردیده، بلکه براساس قیمتهای توافقی بین صنایع و تولیدکنندگان عمل کرده‌اند).

جدول ۱. نرخ تضمینی و تولید دانه‌های روغنی در ایران

تولید در واحد سطح هکتار - کیلو	پیشه دانه			دانه آفتابگردان			دانه سویا		
	میزان تولید تن	نرخ تضمینی ^۱ کیلو-سریال	تولید در واحد سطح هکتار - کیلو	میزان تولید تن	نرخ تضمینی کیلو-سریال	تولید در واحد سطح هکتار - کیلو	میزان تولید تن	نرخ تضمینی کیلو-سریال	سال
۹۸۳	۱۹۱۷۱۳	۱۱۸	۲۰۳	۱۰۹۳۷	۱۷۰	۱۳۵۸	۴۲۹۷۳	۸۲	۱۳۵۶
۱۱۰۹	۲۱۲۶۹۹	۱۸۰	۲۲۹	۲۰۷۵۸	۲۰۰	۱۷۵۹	۱۱۰۵۹۴	۸۲	۱۳۵۷
۹۱۲	۲۱۷۰۷۵	۲۳۱	۴۱۶	۲۴۶۷۷	۲۰۰	۱۳۴۱	۱۰۲۱۳۸	۸۲	۱۳۵۸
۹۵۰	۲۱۶۶۳۹	۲۰۰	۲۶۵	۲۲۹۴۱	۲۷۰	۹۷۳	۷۹۰۳۴	۸۲	۱۳۵۹
۱۰۵۰	۲۱۷۵۱۲	۲۵۰	۴۲۶	۲۳۰۷۴	۲۴۵	۱۰۸۵	۶۸۵۸۹	۲۵۵	۱۳۷۰
۹۱۵	۱۸۶۸۰۱	۲۹۵	۸۴۵	۶۲۱۴۵	۲۵۵	۱۷۷۵	۱۱۷۳۱۱	۲۷۵	۱۳۷۱
۱۰۷۵	۱۵۹۵۶۶	۲۹۵	۶۹۰	۷۴۰۳۳	۵۳۲	۲۲۱۶	۱۸۸۴۱۹	۴۱۰	۱۳۷۲
۶۳۰	۱۱۲۹۲۹	۶۵۰	۵۴۳	۵۶۹۵۴	۶۱۰	۲۲۲۴	۲۳۰۳۰۶	۴۷۵	۱۳۷۳
۹۷۵	۲۹۷۳۳۱	۸۰۰	۳۳۱	۳۲۱۹۶	۷۰۰	۱۳۷۲	۷۹۴۲۶	۵۵۰	۱۳۷۴
۱۰۱۷	۲۱۹۵۵۶	-	۶۶۷	۴۴۰۷۲	۱۲۰۰	۱۲۷۵	۶۵۷۶۷	۱۱۰۰	۱۳۷۵

۱. نرخ تضمینی برای ویش پیشه تعیین و اعلام می‌گردد.

مآخذ: شرکت توسعه کشت دانه‌های روغنی.

بررسی اقتصادی بارانه، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

اصولاً به دلیل اهمیت موضوع قیمت در تنظیم فعالیتهای کشاورزی باید هرگونه سیاستی در این خصوص با احتیاط و با توجه به ویژگیهای مربوط به هر محصول، وضعیت بازار، سیاستهای در حال اجرا و مرتبط با قیمت (نظیر سیاستهای حمایتی درخصوص تأمین نهاده‌های تولید) و هدفهای طراحی و اولویت بندی شده در مورد هر محصول، اتخاذ گردد و همواره ارزشیابی شود.

با ملاحظه و بررسی قیمت‌های تضمینی محصولات کشاورزی در کشور، چنین به نظر می‌رسد که هدف خاص و مشخصی که ملاک ارزشیابی این سیاست باشد، وجود ندارد. از سوی دیگر، در محاسبه قیمت‌های تضمینی، آنچه که ملاک محاسبه است، هزینه تولید محصول به علاوه درصدی سود می‌باشد و قیمت‌های نسبی محصولات و کشتش عرضه هر محصول، که از متغیرهای اساسی و مؤثر در برنامه‌ریزی کشت به شمار می‌رود، مورد توجه قرار نمی‌گیرد.

مجموعه‌ای از نارساییها، که به بخشی از آن اشاره کردیم، موجب گردیده است که سیاست اعلام قیمت تضمینی از سوی دولت، کارایی لازم را نداشته باشد. مؤید این موضوع، عدم تأثیرگذاری این قبیل قیمت‌ها بر سطح زیرکشت و عملکرد تولید در هر هکتار، و وجود اختلاف شدید قیمت تضمینی با قیمت بازار در مورد برخی از محصولات می‌باشد.

از جنبه نظری، قیمت تضمینی که از سوی دولت اعلام می‌گردد، باید حول و حوش قیمت بازار قرار داشته باشد. این موضوع که قیمت تضمینی بالاتر یا پایین‌تر از قیمت بازار باشد، بستگی به اولویت در نظر گرفته شده برای هدفها دارد.

اگر هدف سیاستگذاران، جلوگیری از نوسان قیمت، و در نهایت، درآمد کشاورزان باشد، این قیمت باید در سطحی پایین‌تر، اما نزدیک به قیمت بازار، تعیین شود. اما اگر منظور از اجرای این سیاست، هدفی نظیر افزایش تولید (از طریق افزایش سطح زیرکشت یا ایجاد انگیزه برای افزایش عملکرد در هکتار) یا افزایش سهم دولت از کل تقاضای بازار برای محصول باشد، لازم است این قیمت بالاتر از قیمت بازار تنظیم گردد.

پایین بودن قیمت تضمینی و اختلاف نسبتاً زیاد آن در مورد برخی از محصولات نسبت به قیمت بازار، حاکی از آن است که حذف قیمت تضمینی در این وضعیت موجب تهدید درآمد شاغلان این بخش یا نوسان شدید در سطح قیمت‌ها نمی‌گردد.

جدول ۱، تا حدود زیادی مؤید این موضوع است که به رغم نیاز روبه رشد کشور به روغن نباتی و روند صعودی واردات روغن خام طی ۱۰ سال گذشته، قیمت‌های تضمینی، توفیق چندانی در افزایش سطح زیرکشت و عملکرد تولید محصول نداشته است. خوشبختانه بررسی‌های انجام شده در قالب شناخت امکانات طبیعی و سرزمین، نشان می‌دهد که کشور از امکانات کافی برای رسیدن به تولید مطلوب انواع دانه‌های روغنی برخوردار است.

علاوه بر توجه دقیق و کارشناسانه به موضوع قیمت تضمینی، گسترش و توسعه تولید از یک منطقه محدود به دیگر نقاط مستعد کشور و استفاده از محصولات روغنی دیگر علاوه بر آفتابگردان و سویا در ترکیب کشت، می‌تواند در کاهش وابستگی صنعت روغن نباتی به خارج از کشور تأثیر شایانی داشته باشد.

تولید، مصرف و واردات روغن نباتی

بر اساس آمار مرکز نظارت بر صنایع روغن نباتی در سال ۱۳۴۰ از ۵۰۰۰۰ تن روغن نباتی خوراکی مصرفی در کشور، ۳۸۰۰۰ تن (معادل ۷۶ درصد) از آن در داخل کشور تهیه شده است. با افزایش و عدم تناسب مصرف در مقایسه با تولید، این رقم در سال ۱۳۵۰ به ۳۷ درصد، در سال ۱۳۷۴ به ۷ درصد و در سال ۱۳۷۵ به ۳ درصد تنزل یافته است به بیان دیگر، در سال ۱۳۷۵، میزان وابستگی به روغن خام وارداتی، حدود ۹۷ درصد بوده است.

در زمینه تولید روغن نباتی، مجموعاً ۱۳ کارخانه روغنکشی و تصفیه روغن در سطح کشور فعالیت دارند که مجموع ظرفیت اسمی تولید سالانه آنها حدود ۹۳۰۰۰۰ تن است. به رغم وجود چنین ظرفیتی که بیش از نیاز داخلی است، همان گونه که پیشتر گفتیم، شدیداً به واردات روغن خام وابسته هستیم. از جمله دلایل این موضوع، می‌توان از عدم تولید کافی دانه‌های روغنی، و در نتیجه، عدم به کارگیری ظرفیتهای موجود کارخانه‌های داخلی نام برد.

چنان که از آمار تولید و مصرف روغن در دهه‌های اخیر برمی‌آید، مصرف روغن نباتی در کشور که تا سال ۱۳۳۰ از ۱۰۰۰۰۰ تن بیشتر نبود، در سال ۱۳۴۰ به ۵۰۰۰۰۰ تن و در سال ۱۳۵۰ به بیش از ۱۴۰۰۰۰۰ تن افزایش یافته است. این رقم در سال ۱۳۶۰ به حدود ۳۵۰۰۰۰۰ تن و در سال

۱۳۷۵، با اندکی کاهش نسبت به سال قبل، به رقمی حدود ۸۰۰۰۰۰ تن افزایش یافت. به طوری که مصرف سرانه در کشور (باتوجه به جمعیت ۶۰/۰۵ میلیون نفری در سال ۱۳۷۵) در حدود ۱۳ کیلوگرم در سال محاسبه می شود. در حالی که در یک تغذیه سالم، هر فرد باید روزانه ۲۵ تا ۴۵ گرم چربی مورد نیاز خود را از روغن نباتی تأمین کند که در این صورت مصرف هر فرد نباید بیش از ۹ کیلوگرم در سال باشد.

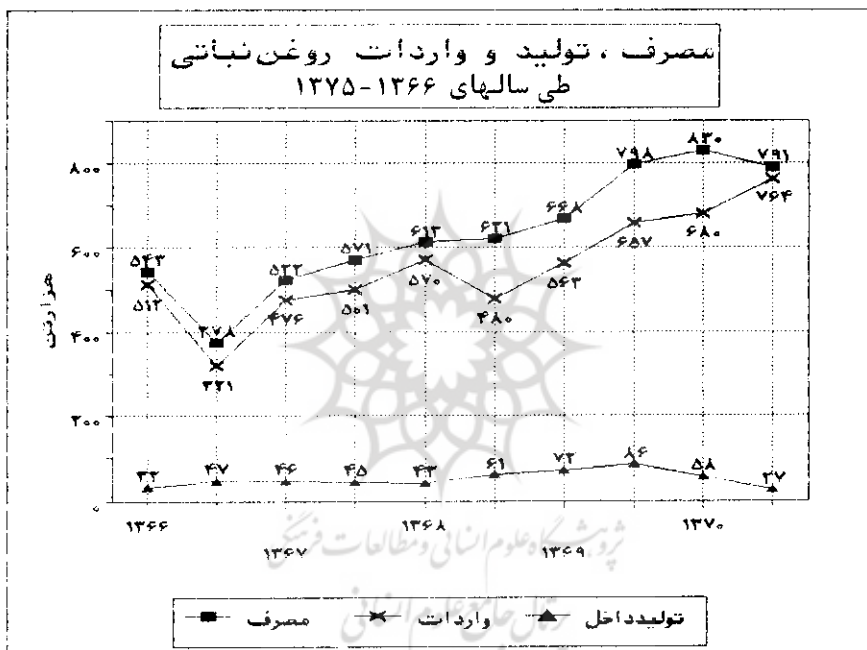
با فرض تداوم متوسط نرخ رشد جمعیت (۱/۶ درصد)، جمعیت کل کشور تا پایان سال ۱۳۷۷، در حدود ۶۲ میلیون نفر خواهد بود که در صورت عدم تغییر سلیقه مردم و باقی ماندن مصرف سرانه روغن در همان سطح ۱۳ کیلوگرم در سال، کل نیاز جامعه به روغن نباتی در این سال ۸۰۶۰۰۰ تن خواهد بود که با فرض ۹۷ درصد وابستگی به واردات روغن نباتی، ۷۸۲۰۰۰ تن از کل نیاز باید از طریق واردات تأمین گردد. از آنجا که ظرفیت تصفیه این مقدار روغن در کارخانه های داخلی موجود است، باید ۸۱۵۰۰۰ تن روغن خام به کشور وارد کنیم تا با افت ۴ درصد، ۷۸۲۰۰۰ تن روغن تصفیه شده و قابل عرضه حاصل شود. در سال ۱۳۷۵، متوسط قیمت خرید روغن معادل ۵۴۶ دلار برای هر تن بوده است. اگر همین نرخ را برای سال ۱۳۷۷ نیز بپذیریم، نیاز ارزی برای واردات روغن در این سال، حدود ۴۴۵ میلیون دلار خواهد بود (باتوجه به افزایش قیمت جهانی روغن در سال جاری، متوسط قیمت روغن خام وارداتی توسط ستاد تنظیم بازار برای هر تن ۶۵۰ دلار در نظر گرفته شده است). (نمودار ۲).

با توجه به نیاز رو به رشد کشور در زمینه روغن نباتی و وابستگی شدید به واردات روغن خام، از یک سو، و وجود امکانات و شرایط مناسب تولید در داخل از سوی دیگر، لزوم سرمایه گذاری علمی، پژوهشی و مالی در جهت گسترش تولید انواع دانه های روغنی و متنوع کردن آن، به روشنی احساس می شود. به یقین، سرمایه گذاری در این بخش، ضمن آنکه از وابستگی به بازارهای خارجی در بُعد تأمین روغن نباتی می کاهد، در بُعد تأمین علوفه مورد نیاز دام و طیور کشور نیز گام بلندی به شمار می آید.

به موازات توجه به وضع تولید در داخل، دقت در امر واردات روغن نباتی نیز حایز اهمیت است، زیرا اولاً قیمت جهانی انواع روغن نباتی در سطح جهان، در طول سال دارای نوسان است،

و بدین روی، حضور بموقع در بازار جهانی صرفه‌جویی ارزی به همراه خواهد داشت. ثانیاً طرفهای تجاری ما در زمینه تأمین روغن خام در سالهای اخیر بسیار محدود و اندک می‌باشند. با گسترده‌تر کردن این طیف امکان استفاده از انعطاف پذیری تجاری بیشتر خواهد بود.

نمودار ۲

یارانه روغن نباتی

سالانه مبالغ هنگفتی از بودجه دولت به پرداخت یارانه کالاهای اساسی، برای حمایت از مصرف‌کنندگان، اختصاص می‌یابد. طی سالهای ۱۳۶۸-۱۳۷۶ کل یارانه پرداختی از سوی دولت، رشد بسیار چشمگیری داشته است، به طوری که یارانه سال ۱۳۷۶ بیش از ۶۱ برابر یارانه سال ۱۳۶۸ می‌باشد. تا سال ۱۳۷۲، یارانه کالاهای اساسی و وارداتی، به دلیل آنکه از ارز دولتی

استفاده می نمودند، شفاف نبود، اما از این سال به بعد، با واقعی تر شدن نرخ ارز (نرخ ارز شناور ۱۷۵۰ ریالی)، یارانه کالاها شفافتر گردید.

آمار مربوط به یارانه روغن نباتی در جدول ۲ آمده شده است. همان طور که در این جدول می بینید، سهم یارانه این کالا از کل یارانه رویه کاهش است که علت آن را می توان توزیع بخشی از روغن مورد نیاز مردم به قیمت تعادلی (تمام شده) دانست. کاهش تدریجی یارانه هریک از کالاهای اساسی را می توان یکی از راههای بازگرداندن مصرف این قبیل کالاها به سطح متعارف و منطقی آن دانست. البته همزمان با این سیاست، توجه به قشرهای کم درآمد و آسیب پذیر جامعه، امری لازم و ضروری است.

جدول ۲. یارانه روغن نباتی طی ۱۳۷۳-۱۳۷۶ و سهم آن از کل یارانه

واحد: میلیارد ریال

نسبت یارانه مصوب روغن نباتی به کل یارانه	یارانه روغن نباتی		کل یارانه		سال
	مصوب	عملکرد	مصوب	عملکرد	
۸/۱٪	۲۵۵	۲۵۷	۳۷۹۵	۳۱۶۸	۱۳۷۳
۹/۸٪	۳۵۸	۴۲۹	۴۸۲۵	۴۳۷۲	۱۳۷۴
۶/۴٪	۳۰۶	۳۸۴	۵۷۱۸	۵۹۸۰	۱۳۷۵
۴/۶٪	۱۶۷	۲۷۱	-	۵۸۸۷	۱۳۷۶
۳/۲٪	-	۲۰۱	-	۶۲۰۰	۱۳۷۷

مأخذ: مصوبات شورای اقتصاد

جمع بندی

همان گونه که گفتیم، صنعت روغن نباتی، از صناعی است که ضمن مصرف و ایجاد تقاضا برای بخشی از محصولات کشاورزی (دانه های روغنی)، می تواند تأمین کننده بخش مهمی از نیاز غذایی

جامعه و منبع غنی‌ای برای تولید مواد علوفه‌ای مورد نیاز بخش دامپروری باشد. به رغم این موضوع، محدودیت کشت و تولید دانه‌های روغنی موجب گردیده‌است که تولیدات این صنعت در مقایسه با نیاز کشور بسیار ناچیز باشد. از جمله دلایل پیشرفت ناچیز در تولید دانه‌های روغنی، موارد زیر است:

۱. محدود بودن تولید دانه‌های روغنی به مناطق شمالی کشور، به طوری که ۹۰ درصد تولید سویا و تا ۷۸ درصد تولید آفتابگردان، در سالهای مختلف، از استان مازندران تأمین شده است.
  ۲. محدود بودن تولید دانه‌های روغنی در کشور به سه محصول سویا و آفتابگردان و پنبه دانه.
  ۳. عدم کفایت فن‌آوری مورد استفاده در تولید برخی از این محصولات، از جمله کلزا.
  ۴. وجود تسهیلات آسان برای واردات روغنهای خام و تصفیه شده و سهولت تهیه روغن نباتی مورد نیاز از خارج نسبت به تولید داخلی.
- مشکلات یادشده، علاوه بر محدود کردن تولید دانه‌های روغنی (و در نتیجه، روغن نباتی)، موجب واردات گسترده کنجاله مورد نیاز بخش دام و طیور نیز می‌شود، به طوری که در سال ۱۳۷۵، سهم تولید داخلی از مصرف انواع کنجاله، کمتر از ۳۰ درصد بوده است.
- در بخش مصرف نیز، به رغم تولید اندک داخلی، مصرف سرانه کشور بسیار بالاتر از حد مورد نیاز بدن و نیز مصرف سرانه بسیاری از کشورهاست. رفع موانع تولید و محدود کردن مصرف روغن نباتی می‌تواند، شکل منطقی و بهتری به واردات روغن بدهد.

منابع

الف) فارسی

- آمار و اطلاعات شرکت توسعه کشت دانه‌های روغنی.
آمار و اطلاعات شرکت سهامی گسترش خدمات بازرگانی.
مصوبات شورای اقتصاد، سالهای ۱۳۶۶-۱۳۷۵.
وزارت کشاورزی. (۱۳۷۵). گزارش طرح تأمین منابع روغن نباتی کشور. معاونت زراعت.

ب) خارجی

F.A.O. Year Book Annuaire Production (1985-95).

F.A.O. Year Book Annuaire Trade (1985-95).

Monthly Commodity Price Bulletin (1996).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی